

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER EN AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER KONFERANSININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Özet: Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler konferansının dördüncüsü 9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da yapılmış ve günde ortalama bir doların altında gelire sahip olan “çok fakir” ülkelerin içinde buldukları perişanlıktan kurtulma çareleri tartışılarak önümüzdeki on yıllık dönemde alınması gereken önlemler belirlenmeye çalışılmıştır. Halen bir milyara yakın insanın yaşamakta olduğu en az gelişmiş ülke kategorisine giren 48 ülkede kişi başına çok düşük GSYİH, zayıf insan kaynakları ve yüksek ekonomik kırılganlıklara ilaveten açlık, salgın hastalık ve yüksek oranda çocuk ölümleri kol gezmektedir. Bu çalışmada, dünyanın en az gelişmiş ülkelerinin neden bu halde oldukları üzerinde durulmuş ve gelecekte kalkınmalarını sağlayacak fiziksel ve kurumsal altyapı sorunlarının giderilmesi için kendileri tarafından alınabilecek önlemler ve uluslararası toplum tarafından yapılması gereken yardım ve destekler tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler; en az gelişmiş ülke, kalkınma, Birleşmiş Milletler.

CONSIDERATIONS OF THE UNITED NATIONS CONFERENCE ON THE LEAST DEVELOPED COUNTRIES

Abstract: The fourth United Nations conference on the Least Developed Countries was held in Turkey between 9-13 May, 2011 in Istanbul, Turkey, and the possibilities of the “very poor” countries having income less than a dollar for getting rid of this situation were discussed and a 10-year-action plan for precautions was tried to determine. There are hunger, epidemics and high rates of child mortality in addition to the weak human resources and high economic fragilities, and low GPD per capita in 48 countries in the category of least developed countries where currently, close to a billion people live. This study discusses the reasons behind this and alternative ways as to what sort of precautions could be taken to determine the kind of aid and supports to be taken by both themselves and the international society in order to eliminate physical and institutional infrastructure problems to pursue the development of such countries.

Keywords: Least developed countries, development, UN,

1.GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) dördüncü konferansı Türkiye'nin ev sahipliğinde 9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bundan önce ilk ikisi Paris'te, üçüncüsü Brüksel'de düzenlenen bu konferansların amacı, "**çok fakir**" ülkelerin içinde buldukları perişanlıktan kurtaracak çareleri araştırmak ve onların kendi ayakları üstünde durmalarını sağlayacak yeni tedbir ve stratejileri belirlemektir.

En Az Gelişmiş Ülkeler, BM tarafından; kişi başına düşen düşük GSYİH, zayıf insan kaynakları ve yüksek ekonomik kırılganlık anlamında resmi olarak "**En Az Gelişmiş**" şeklinde tanımlanan ülkelerin oluşturduğu bir grubu içermektedir. "En Az Gelişmiş Ülkeler" terimi, aslında dünyanın en fakir, en sefil ve en geri kalmış ülkelerini kapsamakta ve insanların **günde bir doların altında** bir gelire sahip olduğu ülkeler anlaşılmaktadır. Halen dünyada bu durumda olan ülkelere bir milyara yakın insan yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu kategoriye giren ülkelere açlık, salgın hastalık ve yüksek oranda çocuk ölümleri kol gezmektedir.

İnsanlığın büyük ayıbı olan bu duruma bir çare bulmak için BM 1971'de ilk En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nı düzenlemiş ve bunun her 10 yılda bir tekrarlanmasına karar verilmiştir. 1971 yılında EAGÜ kategorisindeki ülke sayısının (25 ülke) , geçen 40 yılda azalacağı yerde neredeyse iki katına çıkması, sorunun ne kadar vahimleştiğini, zenginlerle fakirler arasındaki uçurumun ne kadar derinleştiğini ortaya koymaktadır.

En az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmaları sadece kendileri açısından değil aynı zamanda uluslararası toplum açısından da önemli bir güçlüğü temsil etmektedir. Bu yüzden, en az gelişmiş ülkelerin kalkınma çabaları konusunda her zamankinden daha fazla düşünme ve çözüm üretme ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çalışmada, BM En Az Gelişmiş Ülkeler 4. Toplantısının amaçları, sonuçları ve en az gelişmiş ülkelerin neden bu halde buldukları ve kalkınma çabalarının desteklenmesi için neler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

2.DÜNYA GENELİNDE EN AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN DURUMU

En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ), Birleşmiş Milletler (BM) örgütü tarafından belirlenen ve özel durumlarından dolayı diğer gelişmekte olan ülkelerden daha fazla ve daha farklı bir desteğe ihtiyaç duydukları kabul edilen bir grup ülkedir (Arda, 2011). Toplam nüfusu bir milyara yaklaşan veya dünya toplam nüfusunun %12'sini oluşturan 48 en az gelişmiş ülke, uluslararası toplumun en fakir ve zayıf bölümünü temsil etmektedir. Bu ülkeler grubunun ayırt edici özelliği, coğrafi eksikliklerin yol açtığı ekonomik, kurumsal ve insan kaynaklarının zayıflığında yatmaktadır. Coğrafi dağılımın da ekonomik büyüme ve kalkınma performansı üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. EAGÜ'lerin coğrafi dağılımı ve temel karakteristikleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

En Az Gelişmiş Ülkelerin Coğrafi Dağılımı

	<u>A F R İ K A</u>	<u>A S Y A</u>
Angola ⁽⁵⁾	Benin ⁽³⁾	Afghanistan ^{(1) (3)}
Burindi ^{(1) (3) (4)}	Burkina Faso ^{(1) (3) (4)}	Bangladesh
Cape Verde ⁽²⁾	C. Africa Rep. ^{(1) (3)}	Bhutan ⁽¹⁾
Comoros ^{(2) (3)}	Chad ^{(1) (3) (4)}	Cambodia
Djibouti	Congo, Dem. Rep. ^{(3) (4)}	Lao PDR ^{(1) (3)}
Eritrea ⁽³⁾	Equatorial Guinea ⁽⁵⁾	Maldives ⁽²⁾
Ethiopia ^{(1) (3)}	Gambia ⁽³⁾	Myanmar ⁽³⁾
Guinea ^{(3) (4)}	Guinea-Bissau ^{(3) (4)}	Nepal ^{(1) (3)}
Lesotho ⁽¹⁾	Liberia ⁽³⁾	Yemen ⁽⁵⁾
Madagascar ^{(2) (3)}	Malawi ^{(1) (3) (4)}	<u>P A S İ F İ K</u>
Mali ^{(1) (3)}	Mauritania ^{(3) (4)}	Kribati ⁽²⁾
Mozambique ^{(3) (4)}	Niger ^{(1) (3)}	Somao ⁽³⁾
Rwanda ^{(1) (3)}	Sao Tome Principe ^{(2) (3)}	Solomon Islands ^{(2) (4)}
Senegal ⁽³⁾	Sierra Leone ^{(3) (4)}	Timor-Leste ⁽²⁾
Somalia ⁽³⁾	Sudan ^{(3) (5)}	Tuvalu ⁽²⁾
Tanzania ⁽³⁾	Togo ⁽³⁾	Vanuatu ⁽²⁾
Uganda ^{(1) (3)}	Zambia ^{(1) (3) (4)}	

Kaynak: UN-OHRILLS, IMF, World Economic Outlook, April 2009

1. Kıta İçi Ülkeler

2. Küçük Ada Ülkesi

3. Çok Yüksek Borçlu
Ülkeler

4. Petrol İhracatçısı Olmayan Ülkeler

5. Petrol İhracatçısı Ülkeler

En az gelişmiş ülkelerin büyük bölümü (33 ülke), özellikle Sahra Altı Bölgesi olmak üzere Afrika'da, 14'ü Asya'da ve bir tanesi de Amerika kıtasında yer almaktadır. Bunlardan 11'i küçük yüzölçümüne sahip ada ülkesi, 15'i de denize kıyısı olmayan ülke niteliğindedir. Ayrıca 34 en az gelişmiş ülke Yüksek Borca Sahip Fakir Ülke (HIPC) olarak sınıflandırılmış, 12 ülke ise petrol dışı (büyük ölçüde tarımsal) ticari mal ihracatçısı olarak tanımlanmıştır (Arslan, 2010). Özellikle kıtaların iç bölümlerine hapsolmuş vaziyetteki ülkeler, dünya pazarlarına coğrafi açıdan uzak olmanın getirdiği ortak sorunların yanı sıra komşu ve en yakın denize sahili olan ülkelerdeki ticaret ve taşımacılık sistemlerine bağımlı olmanın sıkıntılarını yaşamaktadırlar. Dolayısıyla Dünya ekonomisi içindeki ağırlıkları her bakımdan çok düşük düzeydedir.

En az gelişmiş ülkelerin büyük bölümü hala kötü fiziksel altyapı, zayıf kurumsal ve üretimsel kapasite, küçük yerel piyasa ve dış şoklara yüksek hassasiyet gibi temel kalkınma sorunlarının getirdiği güçlüklerle yüzleşmektedirler. Özellikle kıtaların iç bölümlerinde yer alan ülkeler, ihracat ve ithalat yapabilmek için kıyı şeridinde sahip olan en yakın komşu ülkelerin limanlarına kadar binlerce kilometre yol kat etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, işlem ve taşıma maliyetlerini artırmakta ve rekabet güçlerini azaltmaktadır. Bu yüzden yabancı yatırımcıların da ilgisi azalmakta ve az gelişmiş ülkelerin uluslararası ticaretten ve iş bölümünden fayda sağlama kapasitesi azalmaktadır (Arslan, 2010).

3. EN AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN TEMEL SORUNLARI

EAGÜ'de yaşanan temel sorunlar, ilksel madde ihracatı ve dış ticaret hadleri sorunu, kaynak (finansman) sorunu, gıda sorunu (beslenme sorunu), istihdam sorunu, enerji sorunu, nüfus sorunu ve sosyo-politik istikrar sorunu şeklinde tanımlanabilir (Dabour and Haytham,2008).

3.1. İlksel Madde İhracatı Ve Dış Ticaret Hadleri Sorunu

İlksel madde veya temel ham maddeler; tarım, deniz ve orman ürünlerini ve genel anlamda her türlü sanayi hammaddesini kapsamaktadır. 1980'lere gelinceye kadar en az gelişmiş ülkeler ilksel madde ihracatçısı konumunda bulunmaktaydılar. Bu tarihten itibaren yoğun şekilde başlayan dışa açılma süreci ile özellikle alt orta gelir grubundaki az gelişmiş ülkeler bu özelliklerini büyük ölçüde yitirmeye başlamıştır. Bunda, kıt olan kaynakların ağırlıklı olarak sanayileşmeye yöneltilmesinin de etkisi bulunmaktadır. Ancak, bir çok ülkede ilksel

madde ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı yine de önemini korumaya devam etmişti (Acar, 2010).

Gerek ilksel maddelerin arz talep yapılarından ve gerekse ekonomik konjoktüre bağılı olarak ilksel maddelere olan talepteki gerilemeden kaynaklanan büyük fiyat dalgalanmaları, spekülâtif amaçlı yatırımcıların bu ürünlerin fiyatları konusunda izleyecekleri stok politikaları ile birleşince istikrarsızlık daha da artmaktadır. Ayrıca ilksel tarım ürünleri arzının büyük ölçüde doğâ koşullarına bağılı olması sonucu, bol ürün yılları veya kıtlık dönemleri de bu istikrarsızlığı olumsuz yönde etkilemektedir. İlksel ürün fiyatlarındaki bu istikrarsızlık, dış piyasalarda talep ve fiyat esnekliği yüksek olan ve bu nedenle de serbest piyasalarda serbest dövizle dış satımı mümkün olan bu ürünlerden elde edilecek döviz gelirlerini olumsuz etkilemekte, kronik durumdaki döviz ihtiyacının artarak devam etmesi ile sonuçlanmaktadır.

3.2. Kaynak (Finansman) Sorunu

Kaynak sorunu, en az gelişmiş ülkelerde temel sorunlardan biridir. Kaynak sorunu bir yönüyle kalkınma stratejileri, diğêr yönüyle de dış ödemeler bilançosu açıkları ile ilgilidir. Kaynak sorunu, en az gelişmiş ülkelerde gelir-tasarruf-yatırım yetersizliğinin bir doğâ sonucudur. En az gelişmiş ülkelerde artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak ve kalkınma ideallerini gerçekleştirmelerinde, ülke içi tasarruflar yetersiz kalmakta bu nedenle de kalkınma için gerekli olan yatırımların dışarıdan finansmanı yoluna gidilmektedir. Yatırımlar kamu ve özel harcamaların artmasına, dolayısıyla yatırım için gerekli teknoloji, sermaye ve ara malları transferi için ithalatın artışına, bu durum da dış ödemeler bilançosu açıklarına yol açmaktadır. Bu açıkların giderilmesi, ya dışarıdan borç alımı ya da yabancı sermayenin ülkeye gelmesi (sermaye transferi) ile karşılanmaya çalışılmaktadır (Arslan, 2010).

3.3. Dış Borç ve Ödemeler Dengesi Sorun

Dışa açık ekonomilerde dış borçlar, ithalat üzerine konulan sınırlamalar aşamalı olarak azaltıldığından ihracatla birlikte ithalat da artmaktadır. Dışa açık sektörlerde rekabetçi bir yapı egemen olduğundan, gerek ürün çeşitliliği ve gerekse ürün maliyetlerinde dünya fiyat ve kalitesinde üretim yapma bir zorunluluk olmaktadır. Bu da üretim için girdileri dünya fiyatları ile sağlama ve sürekli teknoloji yenilemeyi gerekli kılmaktadır. Buna yönelik dış alımlar iç finansman kaynakları ile finanse edilemediğinden, zorunlu olarak dış kaynaklara başvurulmaktadır.

İç finansman olanaklarının yetersizliğinde etken olan önemli bir unsur, aynı ürünü çok sayıda ülkenin üretmesi ve reel anlamda ya çok az bir kar marjı ile veya zararına dış piyasalara sunulmasıdır. Bu durum, ihracat gelirlerinin düşmesine yol açmakta ve ithalatın finansmanının dış kaynaklardan sağlanması sonucuna neden olmaktadır. Bu da dış borçların artmasına ve ödemeler dengesinin bozulmasına yol açmaktadır.

En az gelişmiş ülkelerin dış borçlarının sürekli bir artış eğilimi içinde olmasının bir başka nedeni de, dış finansman için başvuracakları alternatif kaynakların kısıtlı olması ya da borç yapısına bağlı olarak alternatif kaynakların bulunmayışıdır. Bu durum borç maliyetinin yükselmesine yol açmaktadır. Borç vadesinin kısa süreli oluşu ve borç veren ülke ya da kuruluşlarca verilen kredi koşulları, neticede borç yükünün artmasına sebep olmaktadır.

3.4. Dış Talebe Bağlı Büyüme Sorunu

En az gelişmiş ülkelerin önemli bir bölümü, ekonomide dışa bağımlılığın azaltılması ve yurtiçi kaynaklara dayanan sanayileşme ve ekonomik büyüme stratejisi olan ithal-ikamesi politikasını uzun bir süre benimsemiş ve uygulamışlardır. Bununla birlikte, 1960'lı yılların başından itibaren, uygulanan ithal-ikamesi politikasının sanayileşme ve ekonomik büyüme için ihtiyaç duyulan gerekli döviz kaynağını sağlayamaması ve buna bağlı olarak az gelişmiş ülkelerin sık sık ödemeler dengesi sorunlarıyla karşı karşıya kalmaları sonucunda bir çok ülke uyguladıkları ithal ikame politikasını terk etmek ve ihracata dayanan bir sanayileşme politikasını benimsemek durumunda kalmıştır.

“İhracatın öncülük ettiği büyüme” veya “dışa açık ekonomik büyüme” politikalarının sanayileşme ve kalkınma üzerinde olumlu etki yapması ve ihracat artışının aynı zamanda yeni yatırımların uyarılması biçiminde bir "**Hızlandırıcı Etkisi**"ne sahip olması, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesi için gerekli olan ithalatın finansmanına yönelik kaynak sağladığı için büyümeyi olumlu yönde etkilemiştir (Seyidoğlu, 1998). Tarım ürünleri ve ilksel madde ihracatına bağımlı bir ekonomik yapı ve kalkınmanın sürdürülmesinin mümkün olamayacağını gören en az gelişmiş ülkeler, ihracata yönelik sanayileşmeyi vazgeçilmez bir yöneliş olarak görmüşlerdir. Ancak, uygulayabilecekleri politikalar geleneksel ürün ihracatını artırmak ve ithal ikamesi gibi sınırlılıkla karşılaşmıştır. İhracatın artırılmasının üretim ve dış talep yapısıyla ilgili olması, bu politikaların uygulanabilirliğini güçleştirmiştir.

Sonuçta, ihracata bağlı büyüme modeline duyulan aşırı güvenin yitirilmesi nedeniyle kalkınma ve yapısal dönüşüm için sanayi politikalarına başvuru ve bir dereceye kadar da iç

talebin artırılması ağırlık kazanmıştır. Bu yüzden EAGÜ'lerde hammadde işleme ve çeşitliliğe daha fazla ağırlık verilmeye başlanmış ve tarım kesiminde verimliliği yükseltmek ve beslenme güvenliği de özellikle yükselen gıda fiyatları ön plana çıkmıştır (Arda, 2011;49).

3.5. İthal İkamesi Sorunu

En az gelişmiş ülkeler açısından dış ödemeler bilançosunu denkleştirmek için en önemli yol, ithal ikamesi politikası olmuştur. En az gelişmiş ülkelerin ithal ikamesine yönelmelerinin belki de en önemli sebeplerinden biri, ithal ikamesi stratejisini iktisadi bağımsızlığın temel araçlarından biri olarak görmeleridir. Birçoğu 1960'ların başında batılı sömürge yönetimlerine karşı bağımsızlığını kazanan en az gelişmiş ülkeler, bağımsızlıklarını kazandıkları dönemde egemen olan soğuk savaş ve iki kutuplu, iki bloklu (ABD, SSCB) dünyada, blokların birinin yanında yer almanın –sömürgeci geçmişlerinin olumsuz izlerinin de etkisi ile- çok duyarlı oldukları bağımsızlıklarını zedeleyebilecek gelişmelere yol açabileceği kaygısıyla, kendi kendine yeterli bir ekonomik yapı oluşturmayı bir hedef ve ideal olarak benimsemişlerdir (Kalaycıoğlu, 1991).

4. KÜRESEL FİNANSAL KRİZİN EN AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

4.1. Küresel Krizin En Az Gelişmiş Ülkeleri Etkileme Kanalları

Küresel finansal krizin en az gelişmiş ülkeleri etkileyebildiği çeşitli kanallar bulunmaktadır. Bunlar; ihracatın yavaş büyümesi, uluslararası yardımdaki azalma, düşük doğrudan yabancı yatırım, özel sektör faaliyetlerindeki azalmadır. Bütün bunların sonucu olarak, en az gelişmiş ülkelerin orta vadeli büyüme beklentileri ümitsizdir. Nitekim küresel kriz sonrası Sahraaltı Afrika'da büyüme oranı 2008 yılında %5.4'ten 2009'da %3.5'e düşmüştür (IMF, 2009).

Küresel kredi sıkıntısı yüzünden en az gelişmiş ülkeler, daralan sermaye akımları ve büyük miktardaki sermayenin geri çekilmesi gibi bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar. En az gelişmiş ülkeler, normal zamanlarda bile doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından çok çekici olmadıklarından, kriz döneminde doğrudan yabancı sermaye beklentisi ümitsiz olmaktadır. Bu nedenle en az gelişmiş ülkeler dış yardımlara adeta bağımlıdır. Sahraaltı Afrika'da net sermaye akımlarının yaklaşık üçte ikisi Resmi Kalkınma Yardımından gelmektedir veya yardımlar buradaki en az gelişmiş ülkeler için dış finansal akımların en büyük kaynağıdır. Hal böyle iken, kriz ortamında bankacılık sistemlerini kurtarmanın ek mali

yükleri ve ekonomilerindeki sıkıntılı etkiyi azaltmak için ek giderlerle karşı karşıya bulunan gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkelere olan yardım taahhütlerini yerine getirmeleri de kolay görünmemektedir.

Özetle, küresel finansal kriz, gıda ve petrol fiyatlarındaki artışlardan dolayı zaten zor durumda olan en az gelişmiş ülkeleri daha da zora sokmuştur. Dünya ekonomisindeki durgunlaşma, özellikle fakirliğin azaltılmasıyla ilgili hedefleri ve Asya'da bazı başarılı az gelişmiş ülkelerde meydana gelen yapısal dönüşümleri baltalamış ve en az gelişmiş ülkelerdeki ilerlemeyi yavaşlamıştır.

4.2. Gıda Güvenliği ve Artan Gıda Fiyatlarının Yansımaları

Gıda güvenliği, yiyecek sıkıntısı ve tarımsal kalkınma konuları, en az gelişmiş ülkelerde yıllardan beri önemli meseleler olarak kabul edilmektedir. Farkına varılan bir başka nokta ise; gıda konusunun tarımsal üretim, verimlilik, hammadde kullanım şekli, altyapı, tarım politikaları ve diğer ilgili konular ile yakın bir ilişki içerisinde olduğudur (FAO, 2008).

Temelde gıda ürünleri olmak üzere tarım ürünleri fiyatlarında görülen artışlar, düşük gelir grubunda yer alan en az gelişmiş ülkelerde ve özellikle gelirlerinin büyük bölümünü ana gıda maddelerine harcamak zorunda olan ülkelerdeki fakir hanelerin reel gelirleri üzerinde ciddi etkilere sahiptir. Örneğin **Somali**'de iki milyondan fazla insan açlıkla savaştığı ve hala yapılacak gıda yardımına güvenmektedirler. Ülke, rekor seviyede yüksek gıda fiyatlarına ve kuraklığa şahit olmuştur. Su ve gıda eksikliğinin daha da ağırlaşmasının önlenmesi için yüksek yağış miktarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Gıda fiyatları **Moritanya**'da da gıdaya erişimin kilit belirleyicisidir; çünkü ülke büyük oranda komşu Senegal ve Mali'den tahıl ithalatına ve uluslararası piyasadan buğday ithalatına bağımlıdır. Bu nedenle uluslararası gıda fiyatlarında son dönemde yaşanan artışların acısını çekmektedir.

Siyasi çatışmalar ve güvensizlik, iklim koşullarının tarım faaliyetlerinde güçlükler ve mahsul kaybına neden olduğu **Afganistan** için de sorunlu hususlardır. Tarım, sulama ve hayvancılık bakanlığına göre yüksek gıda fiyatları ve kuraklık, bir milyondan fazla insanı "**yüksek riskli gıda güvensizliği**" ile karşı karşıya bırakarak toplam savunmasız insan sayısında 3.5 milyonun üzerinde artışa yol açmıştır (IRNS News, 2008).

Gıda güvenliği, nüfusun büyük bölümünün gelirlerinin yarısından fazlasını gıdaya harcadığı **Tacikistan**'da ciddi öneme sahiptir.. Ayrıca, iklim koşulları tarım ürünleri üretiminde önemli ölçüde hasara neden olmuş ve bu yüzden ekmeğin fiyatı iki kat artmıştır. Diğer birçok temel gıda ürünlerinin fiyatları da %50 oranında artış göstermiştir.

Bangladeş ülkenin kıyı şeridini yıkıma uğratan ve milyonlarca insanı evlerini terk etmek zorunda bırakan Sidr Kasırgası'nda oldukça büyük zarara uğramıştır. Yaklaşık 2.4 milyon ton tarım ürünü sele kapıldığından ve yaklaşık 1.5 milyon hayvan boğulduğundan yerel tarım endüstrisi büyük zarar görmüştür.

UNDP'nin 2007 İnsani Kalkınma endeksinde son sırada yer alan ve nüfusunun %52'sinin günde bir dolardan daha az parayla yaşamını sürdürdüğü **Sierra Leone**'de gıda fiyatları uluslararası trende paralel olarak önemli bir artış sergilemiştir. Gıda fiyatlarındaki ilave artışlar, nüfusun büyük bölümü için önemli riskler oluşturmaktadır (UNCTAD, 2007).

Çad'da risk altındaki haneler, gıda fiyatlarının artması nedeniyle gıdaya erişim sorunları yaşamaktadırlar. Fiyat artışları, mahsulle ilgili aşağı yönlü beklentiler ve yükselen yağ fiyatlarının yanısıra, mülteci akımları önemli sorunlar yaratmaktadır. Benzer şekilde Kuzey **Nijerya**'daki düşük tahıl mahsulü ile yüksek uluslararası tahıl fiyatlarının, gıda stoklarının neredeyse tamamını tüketmiş olan fakir hanelerde ağır bir yoksulluğa neden olmuştur.

Sosyal karmaşa ve gıda savaşlarının bazı olgularda ölümlerle sonuçlandığı ülkeler arasında yer alan **Fildişi Sahili**, pirinç fiyatları 2008 yılında bir önceki yılın seviyesine göre iki katın üzerinde artmıştır.

Nüfusun yarısından fazlasının fakirlik sınırının altında yaşadığı **Gine**, iç göçler ve mülteci akımına yol açan istikrarsız bölgesel ve ulusal siyasi ortamın acılarını çekmektedir. Yakıt ve gıda fiyatlarında yaşanan şok, ülkede bir kronik fenomen haline gelen yapısal gıda güvensizliğini daha da ağırlaştırmıştır. İthalat sektöründeki adil olmayan rekabet, yetersiz liman olanakları ve yüksek taşımacılık maliyetleri ile dalgalanan döviz kurları, yüksek dünya fiyatlarının etkisini daha da ağırlaştırmıştır. 2008 yılında ithal pirincin reel fiyatı %85, petrol fiyatları %62 artmıştır. Acil Durum Kurulu oluşturan hükümet, uluslararası yardıma başvurmuş ve hem ithalatçıları (döviz tahsisi pirinç ithalatında alınan vergilerin kaldırılması ve benzeri) hem de tarımsal üretimi (tohum, gübre, veterinerlik ürünleri ve benzerlerini) desteklemek için makro ekonomik önlemler almıştır (UN-WFP, 2008).

Gine Bissau başta buğday ve pirinç olmak üzere tarım ürünleri ithalatına bağımlılığı nedeniyle uluslararası tarım mallarının fiyatlarındaki artıştan olumsuz yönde etkilenmiştir. Ülkenin güneyindeki sel nedeniyle mısır tarlaları zarara uğramıştır. Ayrıca, çiftçiler pirinç üretimini durdurup baladur cevizi üretimine geçtiklerinden ülke ikinci en büyük ceviz üreticisi konumuna gelmesine rağmen kendisini doyurmaya yetecek miktarda pirinç yetiştiremez duruma gelmiştir. Ülkenin toplam ihracat hacminin %90'ını oluşturmasına rağmen cevizin ihraç fiyatları dramatik şekilde düşmüş ve çiftçiler başta ithal pirinç olmak üzere gıda amacıyla her geçen gün daha fazla ceviz takası yapmak zorunda kalmıştır (UNCTAD, 2007).

Sudan'daki çatışmalar piyasada olumsuzluklara neden olmuş ve ülkedeki gıda güvenliğini tehdit altına almıştır. Bu çatışmalar yaklaşık iki milyon insanı köyleri ve çiftliklerinden göç etmeye zorlamıştır ve hem hayvancılık hem de tarımsal üretim seviyelerini aşağıya çekmiştir.. Dolayısıyla, ülkedeki tüketiciler sorgun, darı ve buğday gibi ana tarım mallarında son derece keskin fiyat artışlarıyla karşılaşmaktadırlar. Örneğin 2008 yılında buğday fiyatları bir önceki yıla kıyasla %90 daha yüksek olarak gerçekleşmiştir (FAO, 2008).

Yaklaşık 10 milyon insanın son derece fakir bir yaşam sürdüğü **Uganda**'da yoğun yağışlar ülkenin birçok bölümünde şiddetli sele yol açarak mahsul kaybına neden olmuştur. Ayrıca, kötü su koşulları ve yem fiyatları nedeniyle canlı hayvan fiyatlarının düşmesi, çiftçileri yeterli yem alma konusunda güçlüklerle karşı karşıya bırakmıştır.

Gıda fiyatlarında son dönemde yaşanan artışlardan ciddi şekilde etkilenen ülkeler yukarıda sayılanlarla sınırlı değildir. Örneğin tahıl tüketiminin yaklaşık yarısını ithal eden **Senegal**'de buğday fiyatları bir önceki yılın seviyelerinin iki katına çıktığı için tahıl fiyatlarından kaynaklanan toplumsal karmaşalar yaşanmıştır. Dünyadaki en fakir ülkelerden biri olan **Yemen**'de yüzlerce çocuk, ülkedeki çocukların açlığına dikkat çekmek için Sana'ya yürümüştür (Uğurel, 2009).

Sonuç olarak, yüksek gıda fiyatı artışlarından en fazla etkilenenlerin hiç şüphesiz düşük gelir grubunda yer alan ve gıda eksiği bulunan en az gelişmiş ülkelerde yaşayan ve sınırlı gelirlerinin önemli bir bölümünü gıdaya harcayan fakir insanlar olduğu açıktır. Bu insanlar ihtiyaç duydukları gıdaları satın alamaz hale gelmişlerdir; bu durum sosyal gerginlik açısından önemli bir faktördür. Ayrıca, artan gıda fiyatları bu ülkelerde enflasyon oranlarını tırmanmaya zorlayarak makro ekonomik ve mali istikrarı bozma veya kötüleştirme potansiyeli olan yüksek fiyat beklentileri ve maaş artışlarına yol açmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası toplum, geçtiğimiz 20 yılda en az gelişmiş ülkelerin kalkınamamalarına yol açan kısıtlamalara özel dikkat göstermiştir. 1995 yılında transit taşımacılık sistemlerinin geliştirilmesi ve en az gelişmiş ülkelerin dünya piyasalarından soyutlanmalarının azaltılması doğrultusunda Kıta Coğrafyasına Hapsolmuş Ülkeler ve Gelişmekte Olan Transit Ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki transit taşımacılık işbirliği anlaşması BM tarafından onaylanmıştır. Ayrıca, en az gelişmiş ülkelerin içinde buldukları coğrafyanın getirdiği engelleri aşmalarına yardımcı olacak mali ve teknik yardımı artırmak amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından çeşitli programlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Gerçekte, en az gelişmiş ülkelerin karşılaştıkları güçlükler ve bunların özel ihtiyaçlarının ele alınması, kıta içerisine hapsolmuş olmanın getirdiği duruma çok boyutlu bir yaklaşım sergilenmesini gerektirmektedir. Bunun anlamı, transit taşımacılığın yapıldığı komşu ülkelerle dayanışma ve işbirliği, bölgesel ve/veya alt bölgesel ekonomik entegrasyonun desteklenmesi ve yerel kaynaklara dayalı ekonomik faaliyetlere doğrudan yabancı yatırımın cesaretlendirilmesi ile yeterli ulusal taşımacılık ağı ve yeterli transit sistemlerinin geliştirilmesidir.

Paul Collier yakın dönemde yayınladığı "**The Bottom Billion**" başlıklı kitabında kıta coğrafyasına hapsolme durumunu en az gelişmiş ülkeler için, içerisinde hapsoldükleri coğrafyayı, kalkınmalarını engelleyen tuzak olarak açıklamaktadır. Collier'e göre "Kıta Coğrafyası içerisinde kötü komşularla çevrelenmiş olmak", başta en az gelişmiş olan ülkeler olmak üzere kıta coğrafyasının derinliklerine hapsolmuş ülkelerin kalkınma çabalarını boşa çıkarmaktadır. Bununla birlikte, Collier bu tuzaktan kaçınmanın imkansız olmadığını vurgulamaktadır; en az gelişmiş ülkeler dünya piyasalarına daha fazla entegre olma yönünde çabalar göstererek bu tuzaktan kurtulup, diğer ülkelerin seviyelerini yakalayabilirler. Bu durum, İsviçre gibi kıta coğrafyasının iç bölümlerinde kalmış bazı gelişmiş ülkelerin deneyimleriyle açıklanmaktadır (Collier, 2007).

Diğer taraftan, telekomünikasyon alt yapısının, e-ticaret hizmetlerinin ve hava ulaşımının geliştirilmesi gibi diğer stratejilerin uygulanması için kıta coğrafyasına hapsolmuş ülkelerin ulusal düzeyde bazı faaliyetleri dikkate almaları gerektiği öne sürülmektedir. Bunun için en az gelişmiş ülkelerin kendileri tarafından yapılması mümkün olan çeşitli uygulamaların yanısıra

uluslararası toplum veya Birleşmiş Milletler tarafından alınabilecek önlemler ve nihayet önemli bir destek olarak bu ülkelere yapılacak dış yardımlardan söz edilebilir.

5.1. En Az Gelişmiş Ülkelerin Kendileri Tarafından Alınabilecek Önlemler

Dünya nüfusunun %12'sini kapsayan 48 en az gelişmiş ülke, uluslararası toplumun en fakir ve en zayıf grubunu oluşturmaktadır. En az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin yapısal zayıflıkları ve genellikle jeofiziksel engellerle birleştirilen büyüme ve kalkınma ile ilgili kapasitelerdeki eksiklik, bu ülkelerin, nüfuslarının yaşam standartlarını geliştirmek ve dünya ekonomisi ve doğal felaketlerde dış şoklara hassasiyet kazandırmak için harcadıkları çabalara engel olmaktadır.

Daha fazla sürdürülebilir kalkınma seviyesini başarma yolundaki çabalarında en az gelişmiş ülkelerin karşılaştığı zorlukların gerçekliği açıkça görülmektedir. Yüksek emtia fiyatlarının birçok en az gelişmiş ülkeye belirli ölçüde ihracat geliri kazandırmasına rağmen ortalama büyüme oranları bu ülkelerde yoksulluğu azaltma ve istihdamı artırma açısından küçük bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, gelecek 10 yılda daha çok sürdürülebilir büyüme oranlarına ihtiyaçları olacaktır. Ayrıca toplam verimin, ihracatın ve kaynak akışlarının hala birkaç ülkede yoğunlaşması, en az gelişmiş ülkeler arasındaki farklılaşmayı artırmaya yönelik bir eğilim olarak görülmektedir.

En az gelişmiş ülkelerde sürdürülebilir kalkınma ile ilgili sorunlarının başında, dış yardımlara yüksek bağımlılık, geçici dünya fiyatları ile emtia ihracatları, ağır dış borç yükü ve düşük büyüme oranları yer almaktadır. Aslında bunların hepsi fakirliği azaltmakla ilgilidir. Bundan dolayı, bu ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınması, kendileri ve kalkınma ortakları ve hatta bir bütün olarak uluslararası toplum için büyük bir zorluk göstermektedir. Bu durumda, aşağıda açıklanan bir grup politika önerileri, en az gelişmiş ülkeler tarafından ulusal seviyede yerine getirilebilecek önlemler olarak sayılabilir.

* Özellikle küçük ve orta boy işletmelerde farklı ekonomik faaliyetler arasındaki bağları güçlendirmek ve etkili bir kurumsal düzenleyici ve denetleyici mekanizma aracılığıyla piyasaların etkinliğini yükseltmek.

* Yolsuzluk karşıtı kanunları, düzenlemeleri ve onların etkili uygulamasını güçlendirerek, yolsuzlukla, rüşvetle, kara para aklamayla, yasal olmayan para transferleriyle ve diğer yasaya aykırı faaliyetlerle mücadeledeki çabaları güçlendirmek.

- * Eğitim, mesleki eğitim, sağlık ve sanitasyon gibi temel sosyal hizmetler ve sosyal altyapılarla ilgili bütçe imkanlarının artırılması aracılığıyla sosyal sektör yatırımının etkinliğini büyütmek.
- * Beslenmeyi, hastalıktan korunmayı, aşılamaı, güvenli suyu ve temiz sanitasyonu içeren sağlık hizmetlerinin hazırlığını güçlendirerek, nüfusun en fakir bölümüne özel önem gösteren yeterli ulusal sağlık sistemlerini geliştirmek.
- * Üretici sektörlerde ve sosyal altyapı ve hizmet alanlarında yatırım yapmak için toplum örgütlerini de içeren özel sektör ve sivil toplumun bağlılığını desteklemek.
- * Taşımacılık, enerji, bilgi ve iletişim teknolojileri gibi fiziksel altyapıları güçlendirmek ve ulusal AR-GE faaliyetlerindeki yatırımı artırarak inovasyon kapasitesini büyütmek
- * Tarım ve kırsal kalkınma programlarındaki kamu ve özel yatırımı artırmak ve desteklemek ayrıca, tarımsal teknolojiyi geliştirerek kırsal gelirleri artırmak, tarım ve endüstri arasındaki bağların daha güçlü olmasını teşvik ederek tarıma dayalı endüstriyi yükseltmek.
- * Büyük ihracatçıların rekabet gücünü yükselterek, standartları ve kalite kontrolünü geliştirerek, ticareti basitleştirme önlemlerini uygulayarak, şeffaflık ve etkinliği geliştirerek ticari işlem fiyatlarını artıran bürokratik engelleri kaldırmak.

5.2. En Az Gelişmiş Ülkelerin Büyüme Sorununa Çözüm Olarak Dış Yardımlar

En az gelişmiş ülkelerin temel sorunları özünde birer kaynak sorunudur. Bu sorunların çözümü, iç ve dış ve finansal kaynakların geliştirilmesine bağlıdır. En az gelişmiş ülkelerde yakın gelecekte nüfus artış hızının kontrolü olanaklı görülmediğinden, tarımın sanayileşme uğruna ihmali, bu ülkelerdeki hızlı sanayileşmenin önünü eninde sonunda tıkayabilecektir.

En az gelişmiş ülkelerde gerek hızlı nüfus artışı nedeniyle istihdam sorununun şiddetlenmesi ve gerekse toplumsal refahın daha fazla geciktirilmesindeki güçlük, bu ülkeleri hızlı kalkınmaya zorlamaktadır. Bunun için kalkınmanın önündeki engeller kaldırılarak sürdürülebilir bir kalkınma için kaynakların geliştirilmesinin yaşamsal önemi bulunmaktadır. Dış kaynaklara dayalı bir ekonomik yapı içinde ise sürdürülebilir kalkınmanın olanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle en az gelişmiş ülkelerde dinamik karşılaştırmalı üstünlük oluşturulabilecek alanların belirlenmesi ve bu alanlar için kısa ve orta vadeli selektif politikaların yürürlüğe konulması gerekmektedir.

En az gelişmiş ülkelerin büyüme konusundaki başarılarına rağmen, bu ülkelerin birçoğunda ekonomilerin küçük hacimlerinin, yüksek nüfus artış oranları ve dış şok hassasiyetleriyle ilintili olarak yerel tasarrufların ve yatırımların düşük seviyelerde kalmasına neden olduğu bilinmektedir. Sınırlı yerli finansal kaynaklar ile birçok en az gelişmiş ülkede nüfus artışının değişmez bir sorun haline gelmesini önlemek için gerekli fiziksel ve beşeri altyapıların oluşturulmasında, yeni yatırımların finanse edilmesi zorlaşmıştır. Modern ekonomik kalkınmanın temeli olan eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetleri, ciddi yerli finansal kısıtlamalar yüzünden tamamlanamamaktadır. Bu şartlarda, en az gelişmiş ülkelerin birçoğu, kalkınma ihtiyaçlarını karşılamayan yerli kaynaklardaki az gelişmişlik kısır döngüsü tuzağına düşmekte ve yüksek nüfus düşük büyüme oranı ve artmakta olan yoksulluk, birbirlerini karşılıklı olarak teşvik etmektedir.

En az gelişmiş ülkelere yapılan Resmi Kalkınma Yardımları, bu ülkelere yapılan toplam finansal akımların çok önemli bir parçasını oluşturmaya devam etmektedir ve ekonomik büyüme ve kalkınmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, yapılan yardımlar, en az gelişmiş ülkelerin karşılaştığı sorunlara ve zorluklara çözüm değildir. Yardım, sorunun bir parçası olmaktan daha çok çözümün bir parçasıdır. Bu nedenle uluslararası toplumun özellikle Afrika'daki en az gelişmiş ülkeler için taahhüt ettiği resmi kalkınma yardımlarını teyit etmesi umut verici bir gelişmedir. Bu durum, 2015'e kadar Afrika'ya yapılan yardımları ikiye katlamak için G8 ülkelerinin taahhüdü içinde de açıkça belirtilmiştir.

Ancak yardımın, alıcı ülkelerin öncelikleri ve uzun dönem ihtiyaçlarını dikkate almak yerine acil ekonomik zorlukların giderilmesi için kullanılmasından dolayı kalkınma ve büyümenin hızlanmasında yardım, her zaman başarılı olamamaktadır. Alıcı ülkelerin zayıf kurumsal kapasiteleri ve diğer ulusal kurumlar ya da alıcı hükümetler tarafından tam kontrolsüz ödenen yardımlar, birçok en az gelişmiş ülkede fakirliğin azalmasında ve kalkınmada yetersiz kalmaktadır.

KAYNAKLAR

-Acar, M., (2010), “İktisadın Ezeli Sorunsalı; Serbest Ticaret mi Korumacılık mı ?”, www.muhasabetr.com

-Arda, M., (2011); “En Az Gelişmiş Ülkeler, Birleşmiş Milletler 1V.EAGÜ Konferansı ve Özel Sektör”, Dış Ticarete Durum Dergisi, Ekim.

- Arslan, K., (2010); İslam Ülkeleri Arasındaki Ticaretin Geliştirilmesi, İTO Yayınları 2010-81.
- Collier, P., (2007); The Bottom Billion: Why The Poorest Countries are Failing and What Can be Done About it, Oxford University.
- Dabour, N. M. and Zeinelabdin, H., (2008); Economic Problems of the Least-Developed and Land-Locked OIC Countries, Economic Cooperation and Development Review Vol 1, No.1, September, 2008.
- FAO, (2008); "Soaring Food Prices: Facts, Perspectives, Impacts and Actions Required", Meeting Document.
- IMF UN – OHRILLS, (2009); World Economic Outlook.
- Kalaycıoğlu, S., (1991); Dış Ticarete Korumacılık ve Liberasyon, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Seyidoğlu, H., (1998); Uluslararası İktisat, Gizem Yayınları, İstanbul
- Uğurel, İ., (2009); "Sharp Rises in Food Prices: Causes, Impacts and Policy Action", Economic Cooperation and Development Review, Vol.2, No.1, March 2009.
- UNCTAD, (2003); "Kıta Coğrafyasına Hapsolmuş Gelişmekte Olan Ülkeler ve Transit Geçiř Hakkı Verici Ülkeler Bakanları ve Uluslararası Finansman ve Kalkınma Kuruluşları Konferansı Transit Taşımacılık İşbirliği Raporu, Almaata-Kazakistan, 28-29 Ađustos 2003 (A/Conf 202-3).
- UNCTAD, (2006); Economic Development in Africa, Doubling Aid: Making the "Big Push" Work, BM. Newyork.
- UNCTAD, (2007); The Least Developed Countries Report.
- UN-WFP, (2008); "Executive Brief Guinea Conakry Impact of High Prices on Food Security and Nutrition, Main Findings of the Rapid Assessment".